

॥ श्रीउपदेशग्रंथावलि ॥

॥ अंक सत्तावनमो ॥

॥ विवेकीए केवी रीते जीववुं जोइए? * ॥

નમસ્કારરૂપ મંગલ.

દોહરો.

દૃશ્યાતીત અવ્યય અમર, અસંગ ને અવિકાર;
સમરી સ્તવી તે બ્રહ્મને, પ્રણમું વારંવાર. ૧

---

*સંવત્ ૧૯૭૬ (શાકે ૧૮૪૨) આષાઢસુદિ પૂનમ. આવૃત્તિ પહેલી.

પ્રતિ ૧૫૦૦.

યોજનાર:—બ્રહ્મનિષ્ઠ મહારાજ શ્રીનથુરામશર્મા.
બીલખા. કાઠિયાવાડ.

જિજ્ઞાસુઓને મનન કરવામાટે વિનામૂલ્યે આપવા પ્રકટ કરનાર
ધર્મસિંહ ચાંપસિંહ બુદ્ધદેવ તથા હીરાચંદ ચાંપસિંહ બુદ્ધદેવ.
રાજકોટ. કાઠિયાવાડ.

નિર્મળ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં લલ્લુભાઇ ઈશ્વરભાઇ ત્રિવેદીએ છાપી.
પીરમશા રોડ—અમદાવાદ.

ઉત્તમ પ્રકારનું જીવન ગાળવાની ઇચ્છાવાળા કોઇ મનુષ્યની પ્રવૃત્તિ, ને તેને મળેલા મહાજ્ઞાનીએ આપેલો ઉપદેશ.

દોહરા.

યોગ્ય વયે કોઇ મનુષ્યને, ઉપજી શંકા એમ;
કરવા નરતનુને સફલ, જીવન ગાળવું કેમ ? ૧
ગુરુવિણ શંકા નવ મટે, ગુરુવિણ જ્ઞાન ન થાય;
ગુરુવિણ સત્ય–અસત્યનો, ભેદ ન કદી કળાય. ૨
જે જાણે સત્શાસ્ત્રને, પૂરા અનુભવી હોય;
સદાચારથી વરતતા, ગુરુજન કહીએ સોય. ૩
ઉત્તમ–મતિવિણ એમની, ઓળખ ક્યાંથી થાય ?
અધુરા નરને ગુરુ કરે, જીવતર એળે જાય. ૪
સરલ સુજનને પૂછતાં, કરતાં પ્રીતે શોધ;
એવા ગુરુ મળશે નક્કી, જે દેશે શુભ બોધ. ૫
બહુ સજ્જનને પૂછતાં, કહ્યું એમણે એમ;
દેવ નિરંજનને મળો, તે દેશે શુભ ક્ષેમ. ૬
આજ આપણા દેશમાં, ઉત્તમ પુરુષ એહ;
વિનયસહિત શરણે ગયે, ટાળે સૌ સંદેહ. ૭
સમદૃષ્ટિ ને સરલ બહુ, વળી વિચાર ઉદાર;
દયાવડે ઉપદેશ દે, ક્રોધ ન કરે લગાર. ૮
અનુકૂલ મતિથી એમનો, જે સુણશે ઉપદેશ;
તે જ્ઞાની સુખિયા થશે, રે'શે નહિ દુ:ખલેશ. ૯

સારગ્રાહી સુજનોતણાં, સુણીને એવાં વેણ;
સદ્ય ગયો મુનિપાસ તે, માની મહાસુખદેણ. ૧૦
સવિનય ભેટ ધરી અને, નમન કર્યું બહુવાર;
કરી સ્તુતિ અતિદીન થઈ, ધરી હૃદયમાં પ્યાર. ૧૧
કાંઇક સમય સેવા કરી, ઉર ધરી પ્રેમ અપાર:
દયાદૃષ્ટિ કરી એક દિન, બોલ્યા મુનિ ઉદાર. ૧૨
"દેશ ગામ ને વર્ણ કહો, કો'પિતુસહ નિજ નામ;
અહિં શામાટે આવિયા? વસો અહિં શે કામ?" ૧૩
"સોરઠદેશે શોભતું, પાટણ મારું ગામ;
જન્મ્યો બ્રાહ્મણજ્ઞાતિમાં, અચલ જનકનું નામ. ૧૪
કેવલનામે મુજને, હું પરિચિત જે હોય;
કેમ જીવવું જગતમાં, શંકા મમ મન સોય. ૧૫
એ શંકાને ટાળવા, આવ્યો છું પ્રભુપાસ;
અહિં રહ્યો એમાટ હું, કૃપા કરો જગવાસ!" ૧૬
કેવલનાં વચનો સુણી, વદ્યા નિરંજનદેવ;
"અભય થાઓ જિજ્ઞાસુજન! ત્યજી મમતા અહમેવ. ૧૭
તૃણ લતા ને ગુલ્મનું, તથા વૃક્ષનું જેહ;
તામસજીવન છે પ્રકટ, ત્યજવાજેવું તેહ. ૧૮
સુખદુઃખનું ત્યાં ભાન નહિ, નહિ સ્વપરનું ભાન;
અલ્પાંશે કદી હોય પણ, ઉપયોગી ન નિદાન. ૧૯
જીવન મૂઢતાયુક્ત એ, દુઃખબીજનો ત્યાં વાસ;
સુખસ્વાધીનતા ત્યાં નહિ, નહિ મનતણો વિકાસ. ૨૦
બહુવિધ કીટો જલચરો, તિર્યક્ પંખી જેહ;
પશુઓ ઘણા પ્રકારનાં, મૂઢ તથા દુઃખો તેહ. ૨૧

એવી રીતે જીવવા, જન નવ ઇચ્છે કોય;
તો શી રીતે સુજ્ઞમાં, એવી ઇચ્છા હોય ? ૨૨
કૃતાર્થ નહિ થયેલના, જગમાં ત્રણ પ્રકાર;
મોક્ષેચ્છુ વિષયી અને, ત્રીજા પામર ધાર. ૨૩
પામરજનનું જીવવું, પશુથી શ્રેષ્ઠ જણાય;
પણ મૂઢતા-દુઃખ-ત્રાસથી, સારૂં કેમ ગણાય ? ૨૪
જીવના રક્ષક વેદ તે, જ્ઞાનાગ્રે કે'વાય;
ન અનુસરી તેને હણે, પામર તેજ ગણાય. ૨૫
ભાન ન ધર્મઅધર્મનું, શુભઅશુભનું ન ભાન;
વરતે સ્વેચ્છાચારથી, ધરી વિષયનું ધ્યાન. ૨૬
તમોગુણથી મન ભર્યું, કૈંક રજોગુણ—ભાગ;
સૂતેલાં દુઃખ મનવિષે, ત્યાં ક્યાં સત્યસુખલાગ ? ૨૭
એવી રીતે જીવવું, તે નહિ યોગ્ય ગણાય;
હમણાં દુઃખ ને મૂઢતા, અંતે બહુ દુઃખ થાય. ૨૮
પ્રમાણયુક્તિ નવ ગણે, હઠથી મન ભરપૂર;
સાધન શુભ સાધે નહિ, સત્સંગથી રે' દૂર. ૨૯
કુતર્કને સેવ્યા કરે, સુતર્કને ન ચહાય;
સત્ય વાત અહુવાતણો, ત્યાં શો રહ્યો ઉપાય ? ૩૦
સત્યાસત્ય સમજે નહિ, નિજ મતનું અભિમાન;
અમને મુક્તિ થઈ ચૂકી, એવું કરતા ગાન. ૩૧
મુજ સગાં ને મુજ પશુ, મુજ ઘરમાં કીટ જેહ;
એ સૌ પણ મોક્ષે જશે, એમાં નહિ સંદેહ. ૩૨
નરસમ ઈશ્વરને ગણી, કે'છે આવાં વેણ;
સાચાં લાગે મૂઢને, પણ અંતે દુઃખદેણ. ૩૩

'કરચરણથી રહિત જો, કહીએ ઈશ્વરરૂપ;
માઠું લાગે એમને, ને નાંખે દુઃખકૂપ. ૩૪
હું રાજા એમ માનતાં, નૃપને કોપજ થાય;
નાંખે કારાગૃહવિષે, જ્યાં દુઃખી થાય સદાય. ૩૫
તેથી ઇંદ્રિયતનુસહિત, છે ઈશનો સદ્ભાવ;
જીવો તેના દાસ છે, એવો ધરવો ભાવ. ૩૬
શાસ્ત્રહૃદય સમજે નહિ, ક્રમતણું નહિ ભાન;
પકડ્યું પૂંછ મૂકે નહિ, ધરી મિથ્યા અભિમાન. ૩૭
ઇંદ્રિયતનુયુત ઈશ જો, નિજ લોકે વસનાર;
વિનાશ ને સંસારિતા, કેમ કરી દૂર થનાર ? ૩૮
સ્ત્રી પુત્ર ને પુત્રીવિણ, ગૃહવિણ તે કેમ હોય ?
મોટા સંસારી બન્યા, ઈશપણાને ખોય. ૩૯
રક્ષણ કરવા ભક્તનું, ધરે ઈશ આકાર;
વિવિધ રૂપે દેખાય પણ, સદૈવ ગત-આકાર. ૪૦
છે વે'વારે ભેદ પણ, પરમારથે ન ભેદ;
સેવક સ્વામી સત્ય નહિ, કહે પોકારી વેદ. ૪૧
તમોગુણીને સત્યનું, લેશ ન ભાન થનાર;
પોતાનું ગાયા કરે, સુણે ન સત્ય વિચાર. ૪૨
ઉભય લોકના વિષયમાં, જેને રાગ જણાય;
યત્ન કરે તે પામવા, તે વિષયી કે'વાય. ૪૩
વિષયાશાના વેગથી, જેનું ચિત્ત તણાય;
તેનું ચિત્ત નિશદિન તપે, શાંતતુમ નવ થાય. ૪૪
વિષયવિષની જ્વાળા બહુ, ક્ષણ ક્ષણ ઊઠે જ્યાંય;
ચિત્તને બહુ બાળ્યા કરે, સુખસંભવ શો ત્યાંય ? ૪૫

મનની વ્યાકુલતાતણો, નવ દેખાયે પાર;
ઉપર ફક્ત શોભે છતાં, અંતર સાવ અસાર. ૪૬
એવી સ્થિતિએ જીવવું, એ પણ શુભ ન ગણાય;
આવેશોને વશ રહી, જીવન પૂરું કરાય. ૪૭
સારું ખાવું બહુ ચહે, સારું પીવું ચા'ય;
રૂડું ઓઢવું પે'રવું, મનમાં ચહે સદાય. ૪૮
અલંકાર ગૃહ વસ્તુઓ, વળી વાહનનો ઠાઠ;
સેવક ને ઉદ્યાનનો, નિશદિન કરે ઉચાટ. ૪૯
આવિણ મને ન ચાલશે, તેવિણ રહ્યું ન જાય;
મેળવવા ચિંતન કરે, સ્થૈર્ય ન ધરે જરાય. ૫૦
જે તે ધંધાઓ કરે, મંત્ર તંત્ર ને પાઠ;
સર્વ સકામ મને કરે રાખી બહુવિધ ઠાઠ. ૫૧
મનમર્કટ ભટક્યા કરે, તેથી દુઃખ જણાય;
દંભ ગર્વ ઈર્ષ્યા વધે, સાચી સુશાંતિ જાય. ૫૨
એવું જીવન સમજીને, લેશ ન ઉચિત જણાય;
એવી રીતે જીવવા, તે નવ ચહે જરાય. ૫૩
સદાચારથી વર્તીને, સાધે નિજ વ્યહવાર;
વરણ અને આશ્રમતણા, સુધર્મ પાળે સાર. ૫૪
દેવ ગુરુ ને શાસ્ત્રમાં, રાખે શ્રદ્ધા પ્રીત;
નિષ્કામકર્મ કર્યા કરે, રાખી રૂડી રીત. ૫૫
વપુ ઈંદ્રિય મન જિતવા, કરે જતન ધરી ભાવ;
સુગુણ મેળવે પ્રેમથી, દોષે કરે અભાવ. ૫૬
અલ્પ શાંતિ તેથી મળે, પૂરી શાંતિ ન હોય;
તેથી જીવવા એ રીતે, ઉત્તમ ચહે ન કોય. ૫૭

ચિત્તશુદ્ધિ કરવાતણો, જેનો છે અધિકાર;
વરતે જો એ રીતથી, ટાળે દોષ અપાર. ૫૮
સ્થિરતા કરવા મનતણી, કરે ભક્તિ કે યોગ;
વિરતિ વધારે વિષયમાં, ગણે રોગસમ ભોગ. ૫૯
નવધામાંની એક કાં, ચિત્તવૃત્તિનો રોધ;
સતત કરે આદરવડે, મનને કરી પ્રબોધ. ૬૦
એવી રીતના યત્નથી, મન જ્યારે સ્થિર થાય;
વિક્ષેપ ટળી શાંતિ મળે, સુંદર સુખ દરશાય. ૬૧
બ્રહ્માનુભવવિણ કદી, પૂરી શાંતિ ન થાય;
પૂરી તૃપ્તિ નવ મળે, નહિ કૃતાર્થ થવાય. ૬૨
મનને સ્થિર કરવાતણી, જેને ઇચ્છા થાય;
તે આ સાધન સાધીને, ભલે બ્રહ્મભણી જાય. ૬૩
ગર્વવિના કરવાવડે, આગળ વધી શકાય;
ગર્વવડે અટકી રહે, તો ન કૃતાર્થ થવાય. ૬૪
એવી રીતે જીવવું, સર્વોત્તમ ન ગણાય;
જીવન મધ્ય પ્રકારનું, વિવેકીને દરશાય. ૬૫
વિવેક વિરાગ શમાદિ છ, મુમુક્ષુતા એ ચાર;
શ્રવણાદિનાં સાધનો, પ્રાપ્ત કરે ધરી પ્યાર. ૬૬
જ્ઞાનમોક્ષની આશથી, સદ્ગુરુ-શરણે જાય;
સેવામહિમા જાણીને, સેવે શ્રીગુરુરાય. ૬૭
હૃદયશુદ્ધિ એકાગ્રતા, અભિમુખપણું જણાય;
જાણું આદિ તવ પૂછતા, કૃપાવડે ગુરુરાય. ૬૮
વર્ણ નામ સ્થલ સ્થિતિ ને, હેતુ–આગમન જેહ;
પ્રશ્નોનાં ઉત્તરવિષે, કહી સંભળાવે તેહ. ૬૯

ઉત્તર તેનું સાંભળી, જોઈ વિનય વિચાર;
જિજ્ઞાસા ને દીનતા, જોઈ સરલતા સાર. ૭૦
વિરાગ નિર્મલ જોઈને, દયા કરે ગુરુરાય;
અજ્ઞાન-દુઃખોને ટાળવા, દરશાવે સુઉપાય. ૭૧
બ્રહ્મ જીવ ને જગત્‌નું, સમજાવી કે' રૂપ;
જ્ઞાન જ્ઞાનનાં સાધનો, કહી કે' મોક્ષસ્વરૂપ. ૭૨
પ્રમાણ ને યુક્તિસહિત, અનુભવસહ ઉપદેશ;
આપે પ્રસન્ન મનવડે, સંશય રહે ન લેશ. ૭૩
કરી સમન્વય શાસ્ત્રનો, કરતા નિર્ણય એમ;
ઉત્તમ અદ્વૈતમતવિષે, અચલ શાંતિ ને ક્ષેમ. ૭૪
અદ્વૈત જે સમજે નહિ, તેને માટે દ્વૈત;
દ્વૈતે વિચરે વિનયથી, તે જાણે અદ્વૈત. ૭૫
કર્મ ભક્તિ ને યોગનું, પરિણામ બ્રહ્મજ્ઞાન;
એમ સમજી જે વરતતા, તે ટાળે અજ્ઞાન. ૭૬
પોતાના બ્રહ્મરૂપનો, કરવો સતત વિચાર;
ઈશ જગત્ પણ બ્રહ્મ છે, કરવો એ નિરધાર. ૭૭
સદા સર્વસ્થલ દેખવું, એકજ બ્રહ્મસ્વરૂપ;
ભેદભાવને દૂર કરી, રે'વું અદ્વયરૂપ. ૭૮
સૌમાં નિજરૂપ દેખવું, નિજમાં સૌનાં રૂપ;
સર્વાત્મભાવે દઢ રહી, અનુભવવું નિજરૂપ. ૭૯
સદુપદેશ ગુરુનો સુણી, મનન કરે દિનરાત;
યુક્તિથી આ ભેદનો, કરે નિરંતર બાધ. ૮૦
એક બ્રહ્મમાં ભેદ આ, ઉપાધિથી દેખાય;
ઉપાધિ મિથ્યા જાણતાં, એકજ બ્રહ્મ જણાય. ૮૧

સૌ શાસ્ત્રમતપંથનું, બ્રહ્મજ લક્ષ્ય જણાય;
અવિવેકી સમજે નહિ, તેથી તે અથડાય. ૮૨
એમ ભેદનો બાધ કરી, નિશ્ચય કરે અભેદ;
પ્રમાણ ને પરમેયમાં, રહે ન સંશય લેશ. ૮૩
પરોક્ષજ્ઞાન એમ મેળવી, ધરે બ્રહ્મનું ધ્યાન;
બ્રહ્મવિચાર કર્યા કરે, હણવા નિજ અજ્ઞાન. ૮૪
આવી રીતે જીવવું, તે ઉત્તમ ન ગણાય;
વિવેકીની દૃષ્ટિવડે, મધ્યમ તે લેખાય. ૮૫
બ્રહ્માનુભવ થાય જવ, દુઃખ દૂર જવ થાય;
પરમસુખ પ્રકટે યદા, તવ ઉત્તમ કે'વાય. ૮૬
પામર ને વિષયીથકી, આ અતિશ્રેષ્ઠ ગણાય;
પણ અકૃતારથતાવડે, ઉત્તમ આ ન મનાય. ૮૭
અનન્યભક્તિ દૃઢ થાય વા, યોગ સુદૃઢ થઈ જાય;
બ્રહ્મચિંતન દૃઢ થાય વા, તવ બ્રહ્મદર્શન થાય. ૮૮
અંતર્મુખવૃત્તિ થતાં, થતાં રાગનો નાશ;
દયા થતાં ગુરુદેવની, પામે પદ અવિનાશ. ૮૯
હૃદયકમલ સવળું થઈ, પામે પરમવિકાસ;
પરં જ્યોતિનું ભાન થઈ, નાસે તમ ભવત્રાસ. ૯૦
પ્રાકટ્ય બ્રહ્મવિદ્યાતણું, કરે અવિદ્યા–નાશ;
દૃશ્ય પ્રપંચ ને વૃત્તિની, પામે સત્યતા નાશ. ૯૧
વૃત્તિ દશ ઇંદ્રિયતણી, મનમાં કરે વિલીન;
મન ને તેની વૃત્તિઓ, વ્યષ્ટિ–હુંમાં પ્રલીન. ૯૨
સમષ્ટિ–હુંમાં વ્યષ્ટિ હું, ભૂલે ધરી દૃઢ ધ્યાન;
શાંત બ્રહ્મમાં વિસરે, સમષ્ટિ–હુંનું ભાન. ૯૩

એમ સર્વનું બ્રહ્મમાં, કરે વિસ્મરણ જેહ;
ગુરુકૃપા નિજ યત્નથી, જાણે બ્રહ્મને તેહ. ૯૪
બાધ કરી સૌ દશ્યનો, પામે વૃત્તિ બાધ;
સચ્ચિત્સુખઘન બ્રહ્મ રે', વ્યાપક એક અગાધ. ૯૫
હું તું તે આ ભેદ સૌ, કલ્પિત સ્પષ્ટ જણાય;
શાંત એકરસ બ્રહ્મનો, જ્યાં ત્યાં અનુભવ થાય. ૯૬
એ રીતે બ્રહ્મ જાણીને, ભલે કરે વ્યવહાર;
પછી તેમને દશ્યનો, થાય ન સ્પર્શ લગાર. ૯૭
દહિંથી માખણ કાઢીને, ધરે છાશ-મોઝાર;
માખણ છાશ બને નહિ, જાણે સૌ સંસાર. ૯૮
તેમ જ્ઞાની વ્યવહારમાં, રહે અસંગ સદાય;
કરે પ્રારબ્ધવ્યવહાર પણ, લેશ નહિ લેપાય. ૯૯
પરમશાંતિથી હૃદય નિજ, રહે સદા ભરપૂર;
સતત પરમસુખ અનુભવે, દુઃખ કરી સૌ દૂર. ૧૦૦
ઇંદ્રિયવેગ શમે બધા, મન પણ થાય પ્રશાંત;
વિષયાકર્ષણ દૂર થઈ, પામે અતિ નિરાંત. ૧૦૧
અજ્ઞાનભયાદિ હેય જે, થાય તેમનો નાશ;
પ્રાપ્તવ્યની પ્રાપ્તિ થઈ, છૂટે સરવે આશ. ૧૦૨
જ્ઞાતવ્ય સ્પષ્ટ જાણતાં, સંશય રહે ન લેશ;
કર્તવ્ય કોઈ નવ રહે, છૂટે સઘળા ક્લેશ. ૧૦૩
જાણે નિજ જીવન સફલ, હરખે હૃદય અપાર;
ગુરુ શાસ્ત્ર ને જ્ઞાન શુભ, જાણે જગમાં સાર. ૧૦૪
પરિચ્છિન્નતા દૂર થઈ, ભાળી વિભુસ્વરૂપ;
સંશયવિપરીતતા શમ્યાં, અનુભવતાં નિજરૂપ. ૧૦૫

પ્રસન્ન મન ઈંદ્રિય સદા, પ્રહસિત મુખ દરશાય;
ચિંતા અશેષ દૂર થઈ, પ્રત્યક્ષ ઈશ જણાય. ૧૦૬
બ્રહ્મરૂપ વપુત્રય થયાં, વિશ્વ થયું બ્રહ્મરૂપ;
પોતે પણ તે રૂપ થઈ, કર્યું અલિક જગરૂપ. ૧૦૭

સોરઠા.

પામી નરતનુ સાર, જીવભાવે ન જીવવું;
કરીને બ્રહ્મવિચાર, બ્રહ્મરૂપ થઈ જીવવું. ૧
જીવભાવ કરી દૂર, બ્રહ્મભાવે જીવવા ચહે;
પ્રથમ થઈ અતિશૂર, શુભ કર્મે તે પરવરે. ૨
શુભકર્મમાં પ્રીત, અહોનિશ તેને રાખવી;
રાખી રૂડી રીત, શુભકર્મો કરવાં સદા. ૩
ક્ષારનીરનો સંગ, મલ હરે જેમ વસ્ત્રનો;
સુકર્મનો પ્રસંગ, તેમ મેલ મનનો હરે. ૪
ડોળા જળને જેમ, કતકરેણુ નિર્મલ કરે;
મલિન મનને તેમ, સુકર્મ શુદ્ધ કરે નક્કી. ૫
સુકર્મના સંસ્કાર, પડવા લાગે મનવિષે;
મનના સર્વ વિકાર, ઘટવા માંડે ક્રમવડે. ૬
મનની સ્થિરતાકાજ, ઉમંગ પ્રકટે મનવિષે;
મૂકી ખોટી લાજ, સત્સંગમાં આદર કરે. ૭
સત્સંગથી સમજાય, મહિમા ગુરુ ને ઈશનો;
પ્રીતિ શાસ્ત્રમાં થાય, સુસાધને પ્રકટે રુચિ. ૮
ગુરુથી લઈ ઉપદેશ, પરમપ્રીતિ મનમાં ધરી;
કરે પ્રયત્ન હમેશ, મનને સ્થિર કરવાતણો. ૯
સમરણ કરે સદાય, ગુરુએ દીધેલ મંત્રનું;
વીસરે નહિ કદાય, લોભીના ધનપેઠ તે. ૧૦

વિષયોપરનો રાગ, ઘટવા લાગે ક્રમવડે;
સુસ્થિર થાય વિરાગ, વધે સુપ્રેમ મહેશમાં. ૧૧
ઈશના શુભ સ્વભાવ, મનમાં લાગે આવવા;
ઢંકાય જીવસ્વભાવ, ઈશસ્મરણના બલવડે. ૧૨
અગ્નિજલનો સંગ, અસર કરે જેમ અન્યને;
તેમજ શિવ-પ્રસંગ, જીવને શિવ કર્યા કરે. ૧૩
વિવેકાદિ સ્થિર થાય, શ્રવણાદિ સારાં બને;
સંશયભ્રાંતિ વિલાય, અનુભવ થાયે બ્રહ્મનો. ૧૪
પોતાનું બ્રહ્મરૂપ, સંશયવિણ તે અનુભવે;
અન્યનું બ્રહ્મસ્વરૂપ, સ્પષ્ટજ દેખે સર્વદા. ૧૫
નટપેઠે વ્યવહાર, ઉપરથી ચલવે છતાં;
સત્ય ન ગણે લગાર, તેઓ અંતર્દૃષ્ટિથી. ૧૬
બે ભાષાના જાણ, બે ભાષા બોલી શકે;
તેમજ તજજ્ઞ સુજાણ, દૃશ્ય-બ્રહ્મરૂપ અનુભવે. ૧૭
વાયસનેત્ર જેમ, બે ગોલકમાં ગતિ કરે;
જ્ઞાનીનું મન તેમ, દૃશ્યબ્રહ્મમાં વિચરે. ૧૮
પંખીની ગતિ જેમ, ભૂપર ને આકાશમાં;
જ્ઞાનીની ગતિ તેમ, દૃશ્યવિષે ને બ્રહ્મમાં. ૧૯
દેહધર્મ ને દેહ, સાક્ષીમાં દેખે નહિ;
બાધ પામિયાં તેહ, સ્વપ્નતણા દેહાદિવત્. ૨૦
ઇંદ્રિય મન ને પ્રાણ, તથા તેમના ધર્મ સૌ;
ત્રિપુટી ને પ્રમાણ, કલ્પિત જાણે નિજવિષે. ૨૧
અવિદ્યાનો સદ્ભાવ, આત્મામાં નવ અનુભવે;
નિરાવરણ-સ્વભાવ, બ્રહ્મ જ્યાં ત્યાં અનુભવે. ૨૨

કરી કામનો નાશ, ગણે લતાસમ સુંદરી;
આશાતણો વિનાશ, કરી નિરાશપદે વસે. ૨૩
શ્રીમંતનૃપના ભોગ, કે ભોગો દેવોતણા;
ગણીને તે સૌ રોગ, ઇચ્છા તેની નવ કરે. ૨૪
દૃશ્યથી જે સુખ થાય, તે કૃત્રિમ છે સર્વથા;
અંતે દુઃખદ જણાય, મનને બહુ વ્યાકુલ કરે. ૨૫
એમ વિષયમાં દોષ, દેખે સંકલ્પત્યાગથી;
નિજસુખમાં સંતોષ, હૃદયવિષે રે' તેમને. ૨૬
સૌને બ્રહ્મસ્વરૂપ, જુએ રાગ ત્યાં ક્યાં રહે ?
વિશેષ દૃશ્યસ્વરૂપ, મતિ તેમની ન્યૂન ગ્રહે. ૨૭
મન-ઈંદ્રિયના વેગ, હૃદયભણી પાછા વળે;
રહે ન કાંઈ ઉદ્વેગ, શાંતિસુખ-જલ વરસતાં. ૨૮
પ્રાપ્તવિષે નિરવાહ, ચલવે તે સમબુદ્ધિથી;
નહિ બહુવિધ ચાહ, તેથી તે સુખિયા સદા. ૨૯
રવિનાં કિરણો જેમ, પરકાશે સૌ વસ્તુને;
તજ્જ્ઞ-મન આદિ તેમ, વિષયોને વિષય કરે. ૩૦
બરફતણા આકાર, બહુવિધ ભોક્તા ભોગ્યના;
પડતાં તાપ અપાર, પાણીરૂપ તે થઈ રહે. ૩૧
બહુવિધ આ આકાર, તેમ ભોક્તા ને ભોગ્યના;
થાય બ્રહ્મ-આકાર, જ્ઞાનાનલ-પરતાપથી. ૩૨
બહુવિધ જે આકાર, ધાતુતણા દેખાય તે;
થાય એક આકાર, પ્રખર આગના સંગથી. ૩૩
નામરૂપ પણ તેમ, જ્ઞાનવડે બ્રહ્મજ બને;
હતું પૂરવે જેમ, તેમજ હમણાં થઈ રહે. ૩૪
મીઠાના આકાર, જો સાગરમાં જઈ પડે;

થાય સાગરાકાર, તેમ દૃશ્ય પણ બ્રહ્મ બને. ૩૫
કલ્પિત ભોક્તૃરૂપ, તે હવે બ્રહ્મરૂપ થયું;
ભોગ્યતણું સ્વરૂપ, તે પણ બ્રહ્મ બની ગયું. ૩૬
નદીઓ સાગરમાંય, નામરૂપ તજીને ભળે;
તેમ તજ્જ્ઞ બ્રહ્મમાંય, દૃશ્ય નામરૂપ તજી મળે. ૩૭
જીવવાની નહિ આશ, કરે ધરે નહિ મૃત્યુભય;
અજપદ પદ અવિનાશ, તે રૂપે તે રે' સદા. ૩૮
મતિપ્રભાવ અપાર, શાંતિ અનુપમ એમની;
અક્રિય–પદ–મોઝાર, રહે અકર્તાભાવ ગ્રહી. ૩૯
વિવિધ મનુષ્ય–આકાર, વિષમભાવ મૂકી જુએ;
કુરૂપે નહિ ધિક્કાર, સુરૂપે આદર નવ રહે. ૪૦
નરસ્રી આદિ ભેદ, જુએ ન સાચા વસ્તુમાં;
પાવન એક અભેદ, જુએ અલિંગપદે રહી. ૪૧
નિંદકનો નવ દ્વેષ, મનવાણીથી તે કરે;
ભુંડું ન ઈચ્છે લેશ, કોઈ પ્રાણીનું તે કદી. ૪૨
જન નિજમતિ–અનુસાર, કરે પ્રવૃત્તિ વિશ્વમાં;
એવું જાણનહાર, કહો દ્વેષ કોનો કરે ? ૪૩
ભૂલી મહદુપકાર, અપકારે જે સંચરે;
તેવાનો ધિક્કાર, કરે ન કદીએ મહજ્જન. ૪૪
જે પોતાના દોષ, જોવાનો શ્રમ લે નહિ;
ગુણીપર કરતા રોષ, મિથ્યા દોષો કલ્પીને. ૪૫
તેવાઓપર રોષ, કરે ન જ્ઞાનિજન કદી;
સતત સુલભ છે દોષ, એમ વિચારે મનવિષે. ૪૬
ભૂલતણો ભંડાર, જાણે તે જીવભાવને;
અપકારે ઉપકાર, તેથી તે કરતા રહે. ૪૭

સૌને આપે માન, વિશુદ્ધપ્રીતિ સૌપર કરે;
કરે નહિ અપમાન, બ્રહ્મરૂપ સૌને ગણી. ૪૮
નાનાવિધ પાખંડ, જોઈ જગત્‌માં નવ તપે;
કરે કુતર્ક પ્રચંડ, તેને ઉત્તર સરલ દે. ૪૯
વિવિધ તિલક ને માળ, ધારેલા જન જોઇને;
ક્રોધ ન કરે દયાળ, સંસ્કાર–રુચિ સમજીને. ૫૦
બહુવિધ મત ને પંથ, પૃથ્વીપર પ્રસરી રહ્યા;
કોઈ સુપંથ કુપંથ, છતાં સાર તેનો ગ્રહે. ૫૧
માન અને અપમાન, સમ સ્તુતિનિંદાને ગણે;
ઇચ્છે નહિ સંમાન, સ્વરૂપમાં સુખ અનુભવે. ૫૨
રહે પરાને પાર, ચોથું પદ રૂપ નિજ ગણે;
દેહાધ્યાસ લગાર, મનમાં કદીએ નવ ધરે. ૫૩
અપાર સુખ ઉભરાય, સદા તેમના મનવિષે;
મુખનેત્રે દેખાય, સમજુ જનને તે સદા. ૫૪
દેહ અને વ્યવહાર, કદી પ્રતિકૂલ થાય પણ;
વિવેકતણો લગાર, સંગ કદી મૂકે નહિ. ૫૫
વાદળ આડે જેમ, દિનકર તેજસ્વી રહે;
દુઃખ આડે પણ તેમ, જ્ઞાની સુખરૂપે રહે. ૫૬
ધૂળ ધૂમાડો જેમ, સ્પર્શ કરે નહિ ગગનને;
સુખદુઃખ આદિ તેમ, જ્ઞાનીને સ્પરશે નહિ. ૫૭
મૂર્તિમાન્ બ્રહ્મરૂપ, સુજ્ઞો જાણે તેમને;
નહિ દેહસ્વરૂપ, ગણે તેમને તે કદી. ૫૮
ભવસાગરનો પાર, મુમુક્ષુને દેખાડવા;
ધર્યો પ્રાજ્ઞે અવતાર, એવું લાગે એમને. ૫૯
રાખી હૃદયે ભાવ, તેઓનાં દરશન કરે;

તેના મનના તાવ, દૂર થઇને શાંતિ મળે. ૬૦
આતમ-અનુભવ થાય, રહિત-આવરણ એમને;
બ્રહ્માનંદ દરશાય, સદા સ્પષ્ટ સંદેહવિણ. ૬૧
ત્રિવિધ દુ:ખનો લેશ, સ્પર્શ કરે નહિ એમને;
રે' સુખરૂપ હમેશ, સદા સ્વાતમારામ થઈ. ૬૨
છેલ્લો નિજ અવતાર, ગણી હિત ઈચ્છે સર્વનું;
અહિત ન કરે લગાર, કોઈ જીવનું તે કદી. ૬૩
વંદનીય જગમાંય, જે આ રીતે જીવતા;
નહિ તો જીવે ઘણુંય, શ્વાનકાકસમ માણસો. ૬૪
જીવવું મારે કેમ ? એ સુપ્રશ્ન તમે કર્યો;
ઘટે જીવવું જેમ, તે સંક્ષેપે વરણવ્યું. ૬૫
મનમાં શ્રદ્ધા હોય, તો જીવો આ રીતથી;
સફલ જીવન છે સોય, ઉત્તમ દેવાદિથકી. ૬૬
મહાપુણ્યોદય થાય, તવ જીવને નરતનુ મળે;
આ રીતે જીવાય, તોજ ગણો નરતનુ સફલ. ૬૭
ચિત્ત અને સંસાર, શાંત કરો નિજ રૂપમાં;
અસંગ જગમોઝાર, રે પ્રારબ્ધ પૂરું કરો. ૬૮
પવિત્ર પરમાનંદ, બ્રહ્મરૂપમાં સ્થિર રહો;
છોડો મનના ફંદ, શીઘ્ર દઢ નિશ્ચયવડે." ૬૯
કેવલને વિશ્વાસ, આવ્યો ગુરુના બોધમાં;
પ્રયત્નમાં કચાશ, પછી ન રાખી એમણે. ૭૦
જીવ્યા થઇ બ્રહ્મરૂપ, જીવભાવ જાતો કર્યો;
વિશ્વે આદર્શરૂપ, જીવન ગાળ્યું એમણે. ૭૧
જીવે જે જન આમ, તેનું જીવવું ધન્ય છે;
નહિ તો ફૂટી બદામ,-સમ જીવન સુજ્ઞો ગણે. ૭૨